

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ
ІНСТИТУТ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ НАПН УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
ДЕРЖАВНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ВСЕУКРАЇНСЬКЕ ТОВАРИСТВО «РІДНА ШКОЛА»
AUTONOMOUS UNIVERSITY OF ZACATECAS (MEXICO)
EUROPEAN INSTITUTE OF FURTHER EDUCATION (EIDV) (SLOVAKIA)
ISRAEL TRAUMA COALITION (ISRAEL)
Sky Tel OÜ (Estonia)

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

VIII Міжнародної конференції

**Актуальні проблеми освітнього
процесу в контексті європейського вибору України**

12 листопада 2025 року

*м. Київ
КНУБА*

УДК 37.09

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Київського національного університету будівництва і архітектури
(протокол № 39 від 25 грудня 2025 року)*

Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України: матеріали VIII Міжнародної конференції (12 листопада 2025 року). – Київ: Видавництво Ліра-К, 2026. – 836 с.

ISBN 978-617-520-492-4

У матеріалах VIII Міжнародної конференції «Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України» висвітлюються актуальні питання професійної (професійно-технічної) освіти: вітчизняний та зарубіжний досвід; психолого-педагогічне забезпечення освітнього процесу: сучасні виклики; сучасні проблеми викладання інженерно-технічних та гуманітарних дисциплін.

Матеріали конференції розраховані на науково-педагогічних, наукових працівників у галузі педагогіки, психології, соціології, викладачів, аспірантів, студентів, а також на соціальних педагогів, соціологів, практичних психологів і соціальних працівників.

УДК 37.09

За зміст поданих матеріалів несуть відповідальність їх автори.

© КНУБА, 2026

КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ ПОДОЛАННЯ ДЕЗАДАПТОВАНOSTІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Деадаптивність здобувачів освіти є комплексним багатовимірним феноменом, що відображає рівень їхньої взаємодії з освітнім середовищем та ступінь відповідності внутрішніх ресурсів вимогам навчального процесу. З огляду на значні трансформації освіти, викликані цифровізацією, соціальними змінами та глобальними викликами, проблема дезадаптивності охоплює дедалі ширше коло учнів і студентів. Міжнародні організації, зокрема UNESCO, наголошують, що сучасна освіта має бути гнучкою, інклюзивною та орієнтованою на індивідуальні потреби здобувачів, адже лише за таких умов можливе рівноправне залучення всіх учнів до освітнього процесу [4]. В Україні важливість створення підтримувального освітнього середовища підтверджується законодавчими документами, серед яких Закон України «Про освіту», що гарантує право кожного здобувача на безпечні та комфортні умови навчання [7]. Водночас МОН України у своїх наказах акцентує на необхідності раннього виявлення труднощів адаптації, використання різноманітних моделей педагогічної взаємодії та впровадження комунікативних підходів, що сприяють психологічному благополуччю здобувачів [13]. Психологічні аспекти дезадаптивності пов'язані передусім із підвищеним рівнем тривожності, зниженням самооцінки, труднощами у спілкуванні та відчуттям небезпеки або невпевненості в навчальному середовищі. WHO наголошує, що тривога, емоційна нестабільність та стрес можуть значно порушувати здатність дитини навчатися, знижувати концентрацію уваги й формувати унікальну поведінку [6]. Саме тому педагогічна комунікація, заснована на емпатії, прийнятті та підтримці, є центральним механізмом профілактики дезадаптивних реакцій. Зміст педагогічної взаємодії охоплює не лише передачу знань, а й створення умов, у яких здобувач освіти відчуває себе значущим, почутим і захищеним. Дослідження OECD підкреслюють, що конструктивні стосунки між педагогом і здобувачем освіти є одним із найсильніших предикторів як академічної успішності, так і психологічного благополуччя [2]. Партнерська комунікація знижує ризик конфліктності, сприяє формуванню внутрішньої мотивації та

створює умови, за яких учні готові відкрито повідомляти про проблеми та приймати допомогу. Одним із ключових аспектів подолання дезадаптивності є забезпечення емоційно-регуляційної підтримки. Стратегії, які ґрунтуються на емпатії, доброзичливому тоні, рефлексивному слуханні та валідації переживань, сприяють зниженню психологічного напруження та розвитку довіри між здобувачем і педагогом [8, 9, 10, 11, 12]. CASEL у своїй моделі соціально-емоційного навчання наголошує, що здатність учнів розуміти власні емоції, регулювати їх та будувати стосунки з однолітками є критичними передумовами успішної адаптації [1].

Поведінково-корекційна частина комунікації передбачає встановлення чітких, стабільних і зрозумілих правил, які формують передбачуваність і структуру. Дослідження OECD показують, що доброзичливе, але водночас послідовне й раціональне пояснення очікувань з боку педагога сприяє зменшенню агресивності, хаотичності та унікальної поведінки у здобувачів освіти [14]. Педагогічний зворотний зв'язок має бути не критичним, а конструктивним – спрямованим на корекцію дій, а не на покарання чи приниження. Навчальна комунікація відіграє вирішальну роль у запобіганні дезадаптації, пов'язаній із труднощами засвоєння матеріалу. Чітке структурування навчального матеріалу, адаптовані інструкції, використання прикладів і пояснення складних понять простими словами зменшують когнітивне навантаження, формують відчуття успішності та підсилюють мотивацію. МОН України у своїх методичних рекомендаціях підкреслює, що індивідуалізація навчання та підтримувальна комунікація є базовими елементами допомоги здобувачам із навчальними труднощами [12]. У межах партнерської взаємодії педагог залучає учня до спільного планування, постановки цілей, аналізу досягнень та обговорення труднощів. Такі практики відповідають принципам UNESCO, що наголошують на необхідності переходу від авторитарної моделі до суб'єкт-суб'єктної, у якій учень визнається активним учасником процесу навчання, а не пасивним об'єктом впливу [5]. Важливою частиною партнерства є взаємодія з батьками, адже узгодженість педагогічних впливів у закладі освіти та вдома дозволяє швидше долати дезадаптивні прояви. У сучасних умовах значну роль відіграє цифрова комунікація. Електронні щоденники, освітні платформи, онлайн-консультації та відеозв'язок дозволяють учням отримувати підтримку навіть поза межами закладу освіти. На основі цих підходів формується група ключових комунікативних стратегій, узагальнених у табл. 1.

**Узагальнення ключових комунікативних стратегій
подолання дезадаптивності**

Стратегія	Мета	Основні прийоми	Очікуваний результат
Емоційна підтримка	Зниження тривожності, стабілізація стану	Емпатія, м'який тон, валідація емоцій	Психологічний комфорт, довіра
Поведінкове врегулювання	Зменшення конфліктності	Чіткі правила, послідовна комунікація, конструктивний фідбек	Передбачуваність, відповідальність
Навчальна підтримка	Подолання труднощів у навчанні	Поетапне пояснення, адаптація матеріалу	Підвищення успішності
Партнерська взаємодія	Посилення суб'єктності	Співпланування, обговорення цілей, участь родини	Мотивація та залученість
Цифрові інструменти	Доступність допомоги	Месенджери, відеозв'язок, електронні платформи	Гнучкість, індивідуалізація

Впровадження комунікативних стратегій у практику освітнього закладу потребує чіткої системності, послідовності та міждисциплінарного підходу. Дезадаптивність рідко обмежується лише одним типом труднощів – найчастіше це комплекс взаємопов'язаних проблем, що охоплюють емоційні, поведінкові та навчальні аспекти одночасно. Тому науковці наголошують, що ефективність будь-якої стратегії зростає лише тоді, коли педагогічна взаємодія здійснюється в умовах постійної рефлексії, співпраці між педагогами, психологами та батьками, а також із урахуванням рекомендацій міжнародних організацій, таких як UNESCO, WHO, OECD та CASEL. Зокрема, UNESCO у власних керівних документах зазначає, що адаптивна педагогічна взаємодія повинна включати елементи підтримки, взаємоповаги, відкритого діалогу та гнучкого реагування на потреби здобувача освіти [4]. Такий підхід дозволяє педагогам не лише зменшувати прояви дезадаптації, а й сформувати більш стійке психосоціальне середовище, що запобігає повторним труднощам. Успішне подолання дезадаптивності потребує також розвитку у здобувачів соціально-емоційної компетентності, що включає здатність розуміти власні емоції, визначати свої потреби, встановлювати межі, формувати здорові стосунки та конструктивно вирішувати конфлікти. CASEL наголошує, що соціально-емоційні навички є не другорядними, а базовими для академічного успіху та адаптивного

функціонування в суспільстві [1]. Здобувачі освіти з недостатньо сформованими соціально-емоційними навичками значно частіше демонструють тривожну, агресивну або унікальну поведінку, що ускладнює їх включення в навчальний процес. Таким чином, педагогічні стратегії повинні охоплювати не лише безпосередню комунікативну взаємодію, але й розвиток метанавичок – умінь вчитися, саморегуляції, співпраці та критичного мислення. OECD у проєкті «Learning Compass 2030» підкреслює, що сучасна освіта повинна розвивати у здобувачів здатність орієнтуватися у складних життєвих ситуаціях, адаптуватися до змін та брати відповідальність за власні дії [3]. Це прямо пов'язано зі зниженням дезадаптивної поведінки, оскільки здобувачі, які мають навички саморегуляції та планування, значно рідше стикаються з емоційними зривами або конфліктами. Важливим завданням педагогічної взаємодії є й робота з батьками. Партнерська співпраця з родиною сприяє створенню узгоджених впливів і запобігає ситуаціям, коли педагогічні зусилля у школі нівелюються нестачею підтримки вдома. UNESCO підкреслює, що інклюзивна та підтримувальна освіта можлива лише за умови залучення родини до освітнього процесу, спільного планування, відкритого обміну інформацією та взаємного аналізу проблемних ситуацій [12]. Дослідження свідчать, що саме взаємодія закладу освіти та родини є одним із найефективніших засобів зменшення дезадаптивних реакцій. Цифрова комунікація стала важливим інструментом підтримки здобувачів освіти, оскільки забезпечує швидкий зв'язок, доступ до допомоги та більшу гнучкість навчального процесу. Водночас вона може спричиняти інформаційне перевантаження та соціальну ізоляцію, якщо використовується безконтрольно. Педагогічні моделі тьюторства, фасилітації, коучингу та медіації допомагають гнучко реагувати на різні форми дезадаптивності. Тьюторство забезпечує індивідуальний супровід і підтримку освітньої траєкторії, фасилітація сприяє розвитку комунікативних навичок і співпраці, коучинг формує внутрішню мотивацію та відповідальність, а медіація дозволяє розв'язувати конфлікти, зберігаючи психологічну безпеку учасників. Ефективність реалізації цих моделей вимірюється не лише зниженням проявів дезадаптивності, а й покращенням психологічного клімату в колективі, підвищенням навчальної мотивації, зміцненням міжособистісних стосунків та розвитком саморегуляції у здобувачів. Системне впровадження комунікативних стратегій дозволяє створити освітнє середовище, яке не просто реагує на труднощі, а й запобігає їм. Таке середовище сприяє розвитку емоційної стабільності, відчуття приналежності, здатності до співпраці та відповідального прийняття рішень. У сучасних умовах саме комунікативна взаємодія виступає фундаментом інклюзивної педагогіки, спрямованої на підтримку кожного здобувача освіти.

Список використаних джерел

1. CASEL. What Is the CASEL Framework? 2021. URL: <https://casel.org/fundamentals-of-sel/what-is-the-casel-framework/> (дата звернення: 03.11.2025).
2. OECD. PISA in Focus. Do teacher-student relations affect students' well-being at school? 2015. С. 1–4. URL: <https://is.gd/xqI7Ll> (дата звернення: 04.11.2025).
3. OECD. The OECD Learning Compass 2030. 2021. URL: <https://www.oecd.org/en/data/tools/oecd-learning-compass-2030.html> (дата звернення: 05.11.2025).
4. UNESCO. Education transforms lives. 2017. С. 6–9, 14–15. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000247234> (дата звернення: 07.11.2025).
5. UNESCO. Learner-centred Teaching in Technical and Vocational Education and Training. 2023. С. 5, 14–16. URL: <https://salo.li/f73534D> (дата звернення: 01.11.2025).
6. World Health Organization (WHO). Mental health of adolescents. 2025. URL: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/adolescent-mental-health> (дата звернення: 02.11.2025).
7. Закон України «Про освіту». Нова редакція. 2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 06.11.2025).
8. Інноваційні педагогічні технології: посібник / за ред. О. І. Огієнко. Київ, 2015. 314 с.
9. Красильник Ю. С. Умови реалізації особистісно орієнтованого навчання майбутніх бакалаврів (фахівців у галузі цифрових технологій, педагогів). *Актуальні проблеми вищої професійної освіти* : збірник наукових праць. 2020. С. 108–111. URL : <http://www.kpppo.nau.edu.ua/files/Konfer2020.pdf> (дата звернення: 14.10.2025).
10. Красильник Ю.С. Теоретико-методичні аспекти впровадження принципу гуманізації та гуманітаризації в системі військової освіти. *Зб. наук. пр. Національної академії оборони України*. Київ : ВГІ НАОУ, 2003. № 4(35). С. 17–23.
11. Красильник Ю. С. Концептуальна візуалізація в контексті підготовки майбутніх педагогів професійного навчання. *Сучасні технології візуалізації колекцій цифрових освітніх ресурсів* : зб. матеріалів круглого столу (до Всеукраїнського фестивалю науки), 14 трав. 2024 р., Київ / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [редкол.: Гуралюк А. Г. (голова) та ін.]. Київ, 2024. С. 27–29. URL: https://dnpb.gov.ua/wpcontent/uploads/2024/08/VTSTKZ_zbirnyk_tez_KS-2024.pdf#page=27 (дата звернення: 01.06.2025).
12. Міністерство освіти і науки України. Лист про інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів / інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2025/2026 навчальному році. 2025. С. 11–12, 23, 32. URL: <https://salo.li/af3b168> (дата звернення: 02.11.2025).
13. Міністерство освіти і науки України. Наказ «Про затвердження Типової програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів дошкільної освіти щодо надання психологічної підтримки учасникам освітнього процесу». 2025. С. 7–9. URL: <https://salo.li/2C23994> (дата звернення: 04.11.2025).
14. Borgonovi F., Pal J. A Framework for the Analysis of Student Well-Being in the PISA 2015 Study : Being 15 in 2015. OECD, 2016. С. 21, 46–47. URL: <https://is.gd/tBTunR> (дата звернення: 12.10.2025).

Наукове видання

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИБОРУ УКРАЇНИ

Збірник матеріалів
VIII Міжнародної конференції

(Київ, 12 листопада 2025 року)

Керівник видавничого проєкту *Віталій Зарицький*
Авторська редакція

Підписано до друку 05.01.2026. Формат 60x84 1/16.
Папір офсетний. Друк офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Умовн. друк. аркушів – 48,59. Обл.-вид. аркушів – 42,84.
Тираж 300.

Видавець і виготовлювач: ТОВ «Видавництво Ліра-К»
Свідоцтво № 3981, серія ДК.
03115, м. Київ, вул. С. Чобану, 24
тел.: (050) 462-95-48; (067) 820-84-77
Сайт: lira-k.com.ua, редакція: zv_lira@ukr.net